

УДК: 378.147:316.6

**КОМПОНЕНТНО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ У СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ
СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ**

Хмуринська Тетяна Олександрівна
м.Хмельницький

У статті розглянуто поняття соціальної зрілості майбутнього соціального педагога та його структурні компоненти. Основними компонентами соціальної зрілості на думку більшості науковців є: соціальна активність, соціальна відповідальність, соціальна самореалізація та самовизначення. Критеріями соціальної зрілості також є: ціннісні орієнтації, моральні та емоційно-вольові якості особистості і т.д. Завдання вищих навчальних закладів полягає у створенні умов для ефективного формування соціальної зрілості у майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: соціальна зрілість, соціальна відповідаль-

ність, соціальна активність, соціальна самореалізація та самовизначення.

На сучасному етапі соціально економічного розвитку суспільства важливою є проблема професійної підготовки майбутнього соціального педагога, що передбачає формування його, як активного суб'єкта діяльності, як зрілу особистість з розвинутими професійно-важливими якостями. Саме від сформованості соціальної зрілості буде залежати процес становлення особистості соціального педагога як фахівця, професіонала у своїй справі.

Аналіз останніх публікацій. Питання формування соціальної зрілості особистості вчителя більш детально досліджували Ю. Бардін, Є. Головаха, Р. Гурова, Л. Дениско, М. Лебедик, В. Радул, Р. Хмелюк, П. Якобсон та інші.

Проблемами дослідження формування різних аспектів соціальної активності особистості займалися К. Абульханова-Славська, В. Бакіров, Т. Ільвіна, Т. Мальковська, В. Сластьонін, Н. Кічук та інші.

Невирішена раніше частина проблеми. На сьогоднішній день у наукових дослідженнях недостатньо повно та неоднозначно висвітлено компоненти соціальної зрілості майбутніх соціальних педагогів.

Мета статті. У статті ми розглянемо поняття соціальної зрілості майбутнього соціального педагога та його структурні компоненти.

Виклад основного матеріалу. Формування соціальної зрілості особистості розкривається через призму змісту двох взаємообумовлених процесів – становлення і розвитку. Суттєвим моментом у питанні про становлення соціальної зрілості соціального педагога є ціннісні орієнтації його особистості. Сутність проблеми побудови ціннісно-нормативної моделі становлення соціальної зрілості зводиться до того, щоб виділити ту властивість системи «особистість середовище», котра є системотвірною. Тоді в структурі соціальної зрілості найбільш важливими для соціального педагога є соціальна позиція, соціальне самовизначення, соціальна активність, соціальна відповідальність та соціальні установки.

Соціальну зрілість, Є. Долл – автор шкали соціальної зрілості, визначає через міру особистісної незалежності та відповідальності. Особиста незалежність є здатністю індивіда самостійно вирішувати власні справи, самостійно регулювати свої соціальні відносини. Соціальна відповідальність є відповідальністю стосовно самого себе, до інших, до суспільства [1].

Вчений А. Поздняков під соціальною зрілістю розуміє сукупність компетентностей: громадянську, побутову, комунікативну та компетентність в сфері саморегуляції та самостійної пізнавальної діяльності [4, с.58]. О. Здравомислов та В. Ядов, опираючись на диспозиційну структуру особистості вважають, що «наявність стійких ціннісних орієнтацій характеризує зрілість людини» [5, с.8].

Виходячи з того, що соціальна зрілість особистості обов'язково включає активну життєву позицію особистості і досягається у неперервній єдності виховання та самовиховання, в активному, постійному прагненні самої особистості до швидкого досягнення соціальної зрілості, в її потребі до саморозвитку. В пошуках структурних компонентів соціальної зрілості соціальних педагогів ми вважаємо, що взаємозв'язок соціальної відповідальності, соціальної активності, самопізнання, соціального самовизначення і самореалізації особистості є вихідним пунктом процесу її становлення.

Науковець В. Радул соціальну зрілість трактує як той стан, що розкриває стан сформованості особистості через призму певного соціального середовища. В її зміст він включає активну життєву позицію та досягнення єдності виховання та самовиховання і прагнення самої особистості до якомога скорішого досягнення соціальної зрілості. Моделлю соціальної зрілості, на його думку, є взаємозв'язок самореалізації та соціальної відповідальності. Проявляється соціальна зрілість у соціальній активності, соціальному самовизначенні, соціальній відповідальності [5].

У наукових дослідженнях становлення соціальної зрілості вказує на самостійність людини у рішеннях та вчинках, відповідальність за себе, суспільство в якому вона живе.

Зрілість людини багато в чому проявляється в культурі особистісного прагнення, визначається мірою відповідального ставлення до поставленої мети, характером та якістю планування її досягнення. Тому соціальна зрілість включає в себе складну гаму інтелектуальних якостей та громадських почуттів: об'єктивне бачення світу; історичний (життєвий) оптимізм; працелюбство; високий професіоналізм.

Аналіз наукової літератури показав, що соціальна зрілість розглядалася лише через призму однієї з її критеріальних характеристик – самовизначення, активності й відповідальності. При

вивченні соціальної зрілості особистості використовуємо підхід М. Лебедик [5]. Він запропонував розглядати соціальну зрілість особистості як систему взаємозв'язку певних виявів у сфері праці, спілкування і пізнання соціального самовизначення, соціальної активності й соціальної відповідальності майбутніх соціальних педагогів. Ця теоретична модель знаходить підтвердження в результатах дослідження філософів, соціологів і психологів, які вивчали соціальне самовизначення, соціальну активність та соціальну відповідальність особистості молоді, яка навчається та працює.

Науковець В. Сафін уважав, що стержневою характеристикою соціальної зрілості особистості є її самовизначення. «Самовизначення особистості стосовно до її соціальної активності й громадської зрілості виступає відносно них самостійним функціонально-процесуальним ядром, яке володіє здатністю попереджати реальну поведінку особистості й організувати її поведінку» [3, с.30].

Виходячи з того, що соціальна зрілість характеризує певний стан цілісного розвитку особистості, Є. Якуба встановлює спрямований взаємозв'язок із соціальною активністю – «як показник підготовленості й готовності особистості до здійснення соціальних функцій, соціальна зрілість є вираженням соціальної активності як якості особистості, її культури» [7, с.7].

Зрілість особистості знаходить вияв у різних видах культури і характеризується соціальним самовизначенням, активністю і мірою відповідального ставлення до намічених цілей, характером та якістю планування їх досягнення. Ціннісна спрямованість особистості виступає необхідним елементом змісту зрілості людини, необхідною ланкою в детермінації її реальних дій і вчинків у сфері праці, пізнання і спілкування.

Неоднозначно у науковій літературі визначаються критерії соціальної зрілості. Але практично усі дослідники цієї проблеми вважають, що суть критеріїв соціальної зрілості зводиться до врахування відновлення докладених особистістю зусиль. Більш широко, з урахуванням фактору соціальної відповідальності, підходила до визначення критеріїв соціальної зрілості особистості Н. Корицька, яка вважає, що соціальна зрілість свідчить про досягнення людиною такого рівня інтелектуального, емоційного, та вольового розвитку, коли вона усвідомлює своє місце в житті суспільства та відповідальність не лише за свої дії, але й за вчинки інших [2]. Це підкреслює також і С. Іконнікова, вважаючи, що зрілість особистості визначається ступенем залучення особистості до розв'язання таких завдань, які вимагають відповідальної поведінки [3].

У педагогічному розумінні зміст соціальної зрілості відтворює лише те, що фактично сформовано в людини у вигляді якостей особистості, а також те, що із трансформованого ззовні у внутрішню структуру новоутворень особистості безпосередньо "бере участь", реалізується в його перетворювальній діяльності, спрямованій на вдосконалення видів діяльності та стосунків, які формують особистість та інших людей. Тому в педагогічному аналізі доцільно виходити з того, що не тільки діяльність формує соціальні якості вихованця, а й нагромаджуваний особистісний потенціал реалізується для вдосконалення цієї діяльності та суспільних відносин. Такий двобічний взаємозв'язок може бути ознакою соціальної зрілості особистості.

Свідченням того, що особистість досягла періоду соціальної зрілості й включилася в суспільні відносини, як цілісна саморегульована система, може бути наявність в особистості соціальної відповідальності, як усвідомленої необхідності своєї поведінки. Соціальна відповідальність студента - це ясна характеристика розвитку його особистості, яка передбачає зіставлення своїх дій та вчинків із вимогами середовища життєдіяльності. Дослідження проблем відповідальності проводили Л. Грядунова, С. Дмитрієв, С. Куликівський, К. Муздибаєв, М. Сметанський та інші.

Соціальне самовизначення студентів пояснює особливості їх індивідуального самовираження, професійну зорієнтованість тощо. Дослідження окремих аспектів соціального самовизначення здійснювали В. Лебедева, В. Матусевич, Г. Ніков, В. Сафін, та інші.

Соціальна активність особистості – це системна соціальна якість, в якій виявляється та реалізується рівень її соціальності, тобто глибина та повнота зв'язків особистості із соціумом, рівень

перетворення особистості на суб'єкта суспільних відносин.

Соціальна активність є вихідною соціальною якістю, що відображає цілісне, стає активне ставлення до суспільства, проблем його розвитку та визначає якісні особливості свідомості, діяльності і становища особистості.

Соціальна активність характеризується не тільки усвідомленням та прийняттям інтересів суспільства і певних спільнот, а й готовністю та вмінням реалізовувати ці інтереси, активною діяльністю самостійного суб'єкта.

Важливими ознаками соціальної активності особистості є сильне, стає прагнення впливати на соціальні процеси та дієва участь у суспільних справах, прагнення змінити, перетворити або, навпаки, зберегти, зміцнити існуючий соціальний лад, його форми та елементи.

Самореалізація – це один із провідних критеріїв розвитку

соціальної зрілості майбутнього соціального педагога. Самореалізація соціального педагога – це не одномоментний акт, а процес, який стимулює розвиток особистості на всьому її життєвому шляху. Самореалізуючись, студент розвивається. Підтвердженням цьому є те, що в процесі самореалізації особистість ставить перед собою конкретні цілі, досягнення яких слугує показником поступального розвитку її соціальної зрілості.

Отже, керуючись положеннями В. Радула та проаналізувавши наукову літературу, ми можемо сказати, що невід'ємними компонентами соціальної зрілості майбутніх соціальних педагогів є: соціальна зрілість, соціальна відповідальність, соціальна самореалізація та самовизначення. Критеріями соціальної зрілості також є: ціннісні орієнтації, моральні та емоційно-вольові якості особистості і т.д. Завданням вищих навчальних закладів полягає у створенні умов для ефективного формування соціальної зрілості у майбутніх соціальних педагогів.

Література

1. Гудзовская А.А. Социально-психологическое исследование становления социальной зрелости: дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.05 «Социальная психология» / Алла Анатольевна Гудзовская. – Самара, 1998.
2. Корицкая Н.И. Диалектика зрелости общества и личности при социализме: автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филос. наук: спец. 19.00.11 «Социальная философия» / Н.И.Корицкая. – К., 1979. – 19 с.
3. Михайлов О.В. Формування соціальної зрілості студентів економічного профілю: дис. кандидата пед. наук 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Михайло Васильович Михайлов. – Кіровоград, 2000.
4. Поздняков А.В. Готовим учителя к формированию социальной зрелости старшеклассников / Алексей Викторович .Поздняков // Учитель. – 2003. – №4.
5. Радул В.В. Соціально-педагогічна зрілість. Спеціальний курс: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Валерій Вікторович Радул. – Кіровоград, Поліграфічно – видавничий центр ТОВ «Імекс ЛТД», 2002. – 248с.
6. Радул В.В. Становлення соціальної зрілості молодого вчителя (теорія і практика): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Валерій Вікторович Радул. – Київ, 1998. – 36 с.
7. Якуба Е.А. Понятие социальной активности личности // Социальная активность специалиста: истоки и механизм формирования (социологический анализ) / Е.А.Якуба. – Харьков, Изд-во при ХГУ. Вища школа, 1983. – С.5-12

В статье изучается понятие социальной зрелости будущих социальных педагогов и его структурные компоненты. Главными компонентами социальной зрелости по мнению большинства ученых есть: социальная активность, социальная ответственность, социальная самореализация и самоопределение. Критериями социальной зрелости так же есть: ценностные ориентации, нравственные и эмоционально-волевые качества личности и т.д. Заданием высших учебных заведений должно состоять в создании условий для эффективного формирования социальной зрелости будущих социальных педагогов.

Ключевые слова: социальная зрелость, социальная активность, социальная ответственность, социальная самореализация и самоопределение.

The author of the article has considered the notion of future social educator's social maturity and its structural components. The main components of social maturity according to most researchers are: social activity, social responsibility, social self-realization and self-determination. Social maturity criteria include: value orientation, moral, emotional and volitional personality characteristics etc. The mission of higher education institutions is providing the conditions for increased social maturity of future social educators.

Key words: social maturity, social responsibility, social activity, social self-realization and self-determination.